

ВЛАДА РЕПУБЛИКЕ СРБИЈЕ

КРАТАК ПРЕГЛЕД

1. НАЦИОНАЛНОГ ИЗВЕШТАЈА

О СОЦИЈАЛНОМ УКЉУЧИВАЊУ
И СМАЊЕЊУ СИРОМАШТВА
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

УЛОГА ЛОКАЛНИХ
САМОУПРАВА

КРАТАК ПРЕГЛЕД

1. НАЦИОНАЛНОГ ИЗВЕШТАЈА

О СОЦИЈАЛНОМ УКЉУЧИВАЊУ
И СМАЊЕЊУ СИРОМАШТВА
У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

**УЛОГА ЛОКАЛНИХ
САМОУПРАВА**

УВОД

Први национални извештај о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији усвојен је у марту 2011. године. Извештај је свеобухватан и њиме се сагледавају законски оквир, стратешка опредељења, анализа стања, преглед реализованих мера, изазови и правци развоја у областима релевантним за социјално укључивање и смањење сиромаштва у Србији.

Брошуром „Кратак преглед 1. Националног извештаја о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва – Улога локалних самоуправа“ се указује на најважније елементе националног извештаја, са нагласком на могућностима, значајним за остваривање социјалног укључивања на нивоу локалних заједница у Србији. Брошура је првенствено намењена локалним самоуправама, представницима секторских институција на локалном нивоу, невладиним организацијама и свим другим актерима који се активно ангажују у својој заједници да би побољшали положај најугроженијих група становништва и унапредили процес социјалног укључивања.

Брошура се потпуно ослања на чињенице, налазе и препоруке *Првог националног извештаја о социјалном укључивању и смањењу сиромаштва у Републици Србији* за период 2008–2010. године.

Контекст

Стратегија паметног, одрживог и инклузивног раста „Европа 2020“, усвојена на јунском самиту Савета Европске уније 2010. године, дефинише циљеве којим ће се обезбедити одрживи раст и унапређење социјалне укључености у наредној деценији у свим земљама чланицама Европске уније. Сагласност око овог документа међу земљама чланицама Уније указује на опредељење за постизање боље координације у области економске и социјалне политике. Србија је, као одговор на европски стратешки оквир, припремила документ „Србија 2020“ којим је поставила своје национално специфичне циљеве и дефинисала своју визију развоја.

ФУНКЦИОНИСАЊЕ ПРАВНЕ ДРЖАВЕ

Период између 2008. и 2010. године у Републици Србији обележен је усклађивањем прописа и успостављањем нове организације државних органа у складу са новим Уставом и са правном регулативом ЕУ. Потреба за усвајањем великог броја закона у кратком периоду (преко 130 за две године) довела је до праксе усвајања закона по хитном поступку, често без јавне расправе, па и без претходне расправе на скупштинским одборима.

Крајем 2008. усвојен је сет правосудних закона, а почетком 2009. године конституисани су Високи савет судства и Државно веће тужилаца, који су надлежни за избор и напредовање судија и тужилаца. Велики проблем правосудног система је прекомерно трајање судских поступака и, посебно, дуго одлагање извршења донетих судских одлука. Нова мрежа судова требало би да омогући ефикасније вођење судских поступака и делотворнију судску заштиту. Оцењено је, међутим, да су поступци избора судија и тужилаца били подложни политичким утицајима.

Упркос реформама, државна управа је и даље оптерећена вишком запослених, недовољним капацитетима за израду квалитетних законских решења и застарелим процедурама. Током 2008. и 2009. године различитим законским решењима дефинисани су јаснији услови за службеничка радна места, прецизирана је улога Заштитника грађана у процесу отпуштања државних службеника, унапређена је служба Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података о личности, а утврђена је и обавеза државних органа да прибављају податке из евиденција које воде други органи, како би се смањило административно оптерећење корисника услуга. Упркос помацима у примени информационих технологија, стварању нових институција и обукама државних службеника, модернизација и оптимизација државне управе на свим нивоима власти остаје један од великих изазова у наредном периоду.

У последњих неколико година формирано је више независних органа који обављају контролне функције у односу на извршну власт и управу – Заштитник грађана (2007), Повереница за заштиту равноправности (2010), Покрајински омбудсман, а у великом броју јединица локалне самоуправе постављени су заштитници грађана. Конституисани су и национални савети националних мањина, којима је намењена кључна улога у остваривању колективних мањинских права и очувању културног идентитета националних мањина.

Систем локалне самоуправе у Србији је монотипски и једностепен, уз мале разлике у надлежностима између градова и општина. И ниво децентрализације је низак, а питања финансирања локалне самоуправе и аутономних покрајина и надзорних овлашћења централног нивоа власти још увек нису решена на задовољавајући начин. Средином 2009. године формиран је Национални савет за децентрализацију, чији је задатак да учествује у припреми Стратегије децентрализације.

МАКРОЕКОНОМСКИ И ФИСКАЛНИ ОКВИР И ЕКОНОМСКИ РАЗВОЈ

Србију је снажно погодила светска економска криза. Након готово читаве деценије релативно снажног раста, током 2009. године забележен је пад БДП-а од 3,1%. У 2010. години забележен је благи опоравак привреде, али бројни структурни проблеми и даље постоје.

Криза је изоштрила све кључне проблеме пословања српске привреде – великвидност, несолвентност, стечај великог броја фирми и поништене приватизације. Велико смањење домаће и иностране тражње, ограничен и отежан приступ изворима финансирања, смањена страна улагања и прилив средстава од донација и дознака, као и пад куповне моћи становништва, утицали су на неповољне резултате пословања српске економије у кризном периоду.

Инфлација, фискални дефицит и задуженост тешко су контролисани у условима кризе

Релативно висока инфлација, забележена још у предкризном периоду, смањена је током најјачег удара кризе, да би се поново убрзала у другој половини 2010. године, уз повећање рестриктивности монетарне политике.

Неповољна економска кретања, раније промене у пореској политици, али и висока ригидност јавне потрошње, довели су до повећања фискалног дефицита, који је 2010. године достигао 4,8% БДП-а. У наредном трогодишњем периоду планирано је постепено смањење дефицита, као и смањење учешћа прихода и расхода у БДП-у.

У условима кризе очекивано је дошло до значајног повећања задужености привреде и грађана, а значајно је повећан и јавни дуг земље који је на крају јула 2010. године износио 32,5% БДП-а. Последично је повећан и спољни дуг, јавни и приватни, што ствара опасност од прерастања задужености Србије у озбиљан макроекономски проблем.

Од краја 2008. године Влада је у више наврата доносила пакете мера којима је настојала да ублажи ефекте светске економске кризе. Највећим делом мере су биле усмерене на штедњу (замрзавање плата у државној администрацији и пензија), давање државних гаранција финансијском сектору како би се реализовале подстицајне мере у реалном сектору, подстицаје за штедњу становништва, стимулисање банака да одобре повољније кредите, подршку привреди (под условом одржавања постојећег нивоа запослености), као и на активне мере запошљавања.

У наредном периоду нужно је да Србија, поштујући новоуспостављена фискална правила, промени досадашњи модел раста, који подразумева трансформацију од потрошачког ка проинвестиционом моделу, уз развој сектора размењивих добара и повећање извоза. Посебан изазов ће представљати смањење јавне потрошње и изналажење простора за повећање јавних инвестиција, који неће бити остварени на уштрб основног дугорочног циља остваривања вишег животног стандарда и побољшања квалитета живота грађана.

Расходи намењени социјалној заштити у ширем смислу (пензије, накнаде за незапосленост, новчана давања у социјалној сфери, накнаде за привремену спреченост за рад...) чинили су 19,3% БДП-а у 2009. години, а 70% ових расхода било је намењено за исплату нето пензија. Након појаве кризе, појављује се и тренд бржег раста расхода који су „осетљиви на кризу” (дечији додаци, новчана социјална помоћ, накнаде за незапослене). Удео расхода за социјалну заштиту у Србији је нижи од просека за ЕУ (26,4% БДП-а у 2008. години), али је ипак виши него у земљама новим чланицама ЕУ.

СТАНОВНИШТВО

Србија се суочава са озбиљним демографским проблемима и изазовима.

Депопулација и све изразитије старење становништва представљају основна неповољна демографска обележја и током последњих година. Неповољне демографске тенденције пре свега се могу приписати ниској стопи рађања, које је испод нивоа који је неопходан за просто обнављање становништва.

У Србији је, према проценама Републичког завода за статистику, 1. јануара 2010. године живело укупно 7.306.677 становника. За последњих десет година број становника се смањио за 220.000 лица, као последица негативног природног прираштаја. Негативан или нулти природни прираштај забележен је у чак 157 од укупно 165 градова и општина.

Са општом стопом наталитета од 9,6‰ Србија спада у групу европских земаља са најнижим наталитетом. Укупна стопа фертилитета је веома ниска (1,44), нижа него у ЕУ (1,6), и налази се на нивоу који не обезбеђује просту репродукцију становништва

Старење становништва је достигло забрињавајуће размере. Са уделом старих у укупној популацији од 17%, становништво Србије спада међу најстарије у Европи. У протеклом периоду основни узрок старења популације је био низак и опадајући ниво рађања. Посебно је значајан феномен „старења старих“, односно све већи удео лица старијих од 80 година, који је достигао 3% у укупној популацији. Подаци на нивоу општина показују да је у знатном броју локалних самоуправа демографска ситуација још неповољнија. Према проценама Републичког завода за статистику за 2008. годину, у 50 општина и градова у Србији удео старијих од 65 година је износио више од 20%.

Као непосредан одговор на демографске проблеме у Србији се примењују две директне мере популационе политике важне за подстицање рађања. То су родитељски додатак који се исплаћује као накнада приликом рођења прва четири детета у породици и пуна накнада зараде запосленој мајци за време породилског одсуства у трајању од годину дана. Одговор на проблеме демографског развоја заснива се и на више усвојених докумената стратешког типа везаних за политику према фертилитету, морталитету, миграцијама и популационом старењу. Њихово усвајање, међутим, представља тек први корак, а стварне промене ће зависити од операционализације предложених мера и активности и њиховог спровођења. Одустајање од популационе политике довело би 2020. године

до смањења броја становника у Србији на свега 6.600.000, као што предвиђа песимистички сценарио популационих пројекција.

РЕГИОНАЛНА КОХЕЗИЈА

Регионалне неједнакости у Србији су међу највећим у Европи. Однос између најразвијеније и најмање развијене јединице локалне самоуправе према нивоу економског развоја у 2008. години износио је 10:1. Од укупно 150 општина, 46 је изузетно неразвијено, од чега 40 спада у групу девастираних општина, односно општина које су испод 50% просека националног економског развоја. Ове општине углавном се налазе на југу Србије.

Разлике у нивоу регионалног сиромаштва могу се илустровати разликама: у нивоу зарада (просечна зарада у Косјерићу, који има највише зараде, 3,4 пута је већа него у Сврљигу, у општини са најнижим зарадама), доступности здравствених услуга (однос броја становника на једног лекара у десет најслабије ранжираних општина је 4,5 пута неповољнији од националног просека), нивоом образовања (прекид школовања је преко седам пута већи у најнеразвијенијим општинама него у Београду), а разлике су велике и у нивоу развијености путне и телекомуникационе инфраструктуре. Неразвијене општине и региони очекивано су погођени емиграцијом и изразитим старењем становништва.

Законом о регионалном развоју (2010) Република Србија је увела NUTS класификацију са пет региона на нивоу NUTS II. Законом се уређују и показатељи степена развијености региона и јединица локалне самоуправе, разврставање региона и јединица локалних самоуправа према степену развијености, развојни документи, субјекти регионалног развоја, мере и подстицаји и извори финансирања за спровођење мера регионалног развоја. Закон успоставља мрежу институција одговорних за политику регионалног развоја, као и одговарајући стратешки оквир.

У марту 2010. године усвојен је *Програм Владе за подстицање равномерног регионалног развоја у 2010. години*, усмерен на покретање производње и отварање нових радних места у девастираним подручјима и у неразвијеним општинама, у вредности од сто милиона евра.

Кључни изазови у области регионалне кохезије односе се на дефинисање јасне националне регионалне политике и системска питања:

функционисање комплексног институционалног и стратешког оквира, припреме за коришћење расположивих средстава ЕУ намењених регионалном развоју, увођење планирања заснованог на праћењу и процени, прикупљање статистичких података на регионалном нивоу и финансирање регионалне кохезије.

РУРАЛНИ РАЗВОЈ

Рурална подручја Србије је захватила депопулација и старење

становништва. На смањење демографске виталности руралних средина утицала су и исељавања, посебно млађе женске популације, што даље погоршава дебаланс између мушке и женске популације на селу.

С обзиром на непостојање јасне дефиниције руралних подручја у званичној статистици, отежано је доношење прецизне оцене положаја руралних подручја и руралног становништва.

Становништво у руралним подручјима је сиромашније, а укупан раст сиромаштва током кризе скоро је потпуно резултат погоршања животног стандарда становништва изван урбаних центара. У неповољној ситуацији су поготово домаћинства којима је пољопривреда једини извор прихода. Финансијско сиромаштво у руралним подручјима је добрим делом резултат великог удела рањиве запослености (често у неформалној економији), неповољне старосне и образовне структуре, ниског нивоа додатних знања и вештина.

Неразвијеност комуналне инфраструктуре и сектора услуга неповољно се одражава на квалитет живота руралног становништва и подстиче трајне миграције. У сеоским срединама мање су доступне здравствене и образовне услуге, удео здравствено неосигураних лица је двоструко већи него у укупној популацији, мали број домаћинстава уплаћује пензијско-инвалидско осигурање, а изузетно је низак и број и удео корисника

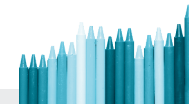
социјалне помоћи и услуга социјалне заштите. Изражен је и дигитални јаз у приступу информационо-телекомуникационим технологијама.

Становништво у руралним подручјима има отежан приступ кључним тржиштима – робе, информација и финансијског капитала. Финансијско тржиште није структурирано према потребама пољопривредних газдинстава и специфичностима пољопривреде, а информисаност пољопривредника је најнижа међу газдинствима југоисточне Србије.

Задружни сектор у Србији обухвата преко 2.000 задруга и 16 задружних савеза, са преко 122.000 задругара. Највеће учешће у укупном броју задруга имале су земљорадничке задруге (67,1), док је удео земљорадничких задругара свега 25,5%. Међу задругама јасно се издваја нови тип ефикасних и тржишно оријентисаних задруга, које стално унапређују пословање и имају добру перспективу.

Подршка развоју руралних подручја финансирана из аграрног буџета је усмерена на раст конкурентности пољопривредног сектора, унапређење руралне инфраструктуре и диверсификацију дохотка газдинства. У протеклом периоду различитим програмима Владе и донаторским средствима највише су подржани програми за водоснабдевање, развој локалне инфраструктуре и развој руралног туризма. Последњих година су припремљена и кључна стратешка документа: Национални програм пољопривреде, Национални програм руралног развоја и Нацрт стратегије пољопривреде и руралног развоја. Од 2007. године функционише Мрежа за рурални развој коју чине 16 регионалних центара са 143 подручне канцеларије.

Средства општинских буџета користе се за обнову руралне инфраструктуре, посебно локалних путева, али и за за вештачко осеменавање, заштиту биља, прогнозну службу, промоције локалних производа и туристичких потенцијала...

ЗАПОШЉАВАЊЕ И ТРЖИШТЕ РАДА

НА НАЦИОНАЛНОМ
НИВОУ

Сви национално специфични показатељи тржишта рада су неповољни и изразито су се погоршали током кризе

- Према подацима АРС-а у октобру 2010. године број запослених пао је на свега 2.270.000 (стопа запослености 41,1%), а број незапослених је достигао 566.000 лица (стопа незапослености 20%). На евиденцији НСЗ у децембру 2010. године налазило се близу 730.000 лица.
- Број запослених је у време кризе смањен за око 374.000. До смањења запослености дошло је и у формалном, али и у неформалном сектору, што је посебно погодило најсиромашније и најрањивије групе становништва. Пораст незапослености је био нешто спорији, јер се смањење запослености значајним делом прелило у неактивност – повлачење са тржишта рада.
- Положај жена на тржишту рада је неповољнији у односу на положај мушкараца (стопа запослености жена је испод 40%, односно стопа незапослености 21,2%). Последњих година разлике између мушкараца и жена су смањене на тржишту рада, једним делом због већег утицаја кризе на делатности у којима су заступљени „мушки послови”.
- По старости, највеће учешће у структури незапослених имају незапослена лица 25–34 године (30,3%), а највишу стопу незапослености млади 15–24 године (46,1%). Раст стопе незапослености старијих (55–64 године) не може се приписати само ефектима кризе, већ и наставку процеса реструктурирања.
- Први удар кризе додатно је погоршао положај на тржишту рада *рањивих група*, и то младих, особа без квалификација, руралног становништва, избеглих и расељених лица.
- Посебно осетљива група на тржишту рада су лица ромске националности, са високим стопама незапослености и ниским стопама партиципације и запослености. Роми су доминантно запослени у неформалној економији и често немају адекватно образовање за укључивање на тржиште рада.

Најзначајнији показатељи социјалне искључености из домена рада и запослености показују изразито велико заостајање у односу на ЕУ:

- *стопа дугорочне незапослености* (учешће лица незапослених дуже од 12 месеци у активном становништву 15–64 године) изузетно је висока (13,8% у октобру 2010. године), изразито се повећала током економске кризе и 4,5 пута је виша него у ЕУ (3%);

- учешће дугорочно незапослених у укупном броју незапослених веома је високо и прелази 70% крајем 2010. године;
- стопа веома дуге незапослености (учешће незапослених дуже од 24 месеца у активном становништву 15–64 године) је веома висока, прелази 10%, према свега 1,6% у ЕУ.

МЕРЕ И ПРОГРАМИ 2008–2010.

- Законским изменама 2009. године:
 - редефинисани су услови за остваривање права по основу осигурања за случај незапослености;
 - накнада за незапосленост не може да се прима дуже од 12 месеци (осим за лица којима недостаје две године до пензионисања);
 - висина новчане накнаде је смањена и креће се у распону 80–160% минималне зараде.
- Право на *накнаде за незапосленост* остварује око 80.000 лица (приближно 10% регистрованих незапослених) за шта се годишње издваја двадесет милијарди динара (0,4% БДП-а), а од краја 2010. године накнаде се исплаћују редовно и без кашњења.
- Издвајања за активне програме на тржишту рада износе близу четири милијарде динара годишње (0,1% БДП-а). Укупна издвајања за подршку запошљавању знатно су већа, када се укључе програми покрајинских и локалних власти, као и подстицајни програми и субвенције за отварање нових радних места изван буџета НСЗ.
- У структури *активних програма* у последње две године доминирају програм „Прва шанса”, усмерен према образованим младима којима се субвенционише прво запослење и Програм јавних радова, усмерен према дугорочно незапосленим припадницима рањивих група, посебно са нижим образовањем и сиромашнима у неразвијеним регионима. У току 2009. године програм „Прва шанса” омогућио је запошљавање 17.000 приправника, а на јавним радовима је ангажовано готово 10.500 лица.
- Ради подстицања *запошљавања* Рома у 2010. години, НСЗ је расписала посебне јавне позиве за доделу субвенција за samozapoшљавање и запошљавање. Ову субвенцију је користило око 180 лица. До краја октобра

2010. године око 22.000 лица ромске националности је користило неку од мера активне политике запошљавања. У 2010. години запослено је око 2.000 лица ромске националности. У јединственој номенклатури занимања у области запошљавања, с циљем формализовања радноправног статуса Рома, биће уведено занимање „сакупљач секундарних сировина“.

- У мају 2009. године донет је *Закон о професионалној рехабилитацији и запошљавању особа са инвалидитетом* који уводи обавезу за сваког послодавца 20–49 запослених да запосли једну особу са инвалидитетом, односно још једну на сваких 50 запослених. Уместо запошљавања, послодавац може и да извршава финансијске обавезе из уговора са предузећем за професионалну рехабилитацију и запошљавање особа са инвалидитетом или да учествује у финансирању зарада запослених особа са инвалидитетом. Од ступања на снагу закона до краја новембра 2010. године, радни однос је засновало 5.430 особа са инвалидитетом.
- У 2010. години за *кредите за почетнике без хипотеке и „start-up“ кредите за предузетнике и правна лица* опредељено је око десет милиона евра из буџета преко Фонда за развој. У 2009. години кроз „start-up“ кредите одобрена су средства за отварање 8.150 нових радних места, а одобрени су и кредити за развој предузећа у најнеразвијенијим општинама за 3.200 нових радних места. У 2010. години кроз дугорочне кредите предвиђено је отварање преко 9.000 радних места.
- Национална агенција за регионални развој пружа подршку развоју конкурентности малих и средњих предузећа кроз учешће у финансирању трошкова консултантских услуга. У периоду 2008–2009. године подржано је 750 предузећа са 178.000.000 динара.
- Последњих година Министарство омладине и спорта подржало је развој и промоцију омладинског предузетништва различитим мерама и активностима, кроз обуке, семинаре и радионице, подстицање предузетништва међу младима ромске националности, јачање социјалних вештина за запошљавање и развијање каријере, сајмове запошљавања. У активностима ових пројеката директно је учествовало преко 11.000 младих.
- Међуминистарска радна група, успостављена кроз заједнички програм УН агенција „Запошљавање младих и миграције“, дефинисала је модел интегрисања (интензивне сарадње) институција запошљавања и социјалне заштите, који је у фази пилотирања.

НАЈВАЖНИЈИ ИЗАЗОВИ

Унапређење мера и програма запошљавања. Да би активне мере запошљавања повећале степен социјалне укључености, потребно је да се повећа њихова делотворност и усмереност на рањиве групе. Мере за младе потребно је усмерити на групе са вишеструким факторима ризика (нпр. ниже образоване у неразвијеним регионима), а субвенције за запошљавање би требало задржати само за старије раднике и то у фиксном износу како би се у више подстакло запошљавање оних са ниским зарадама. Јавни радови такође треба додатно да циљају групе са дубоком рањивошћу, али и да се комбинују са осталим активним програмима (попут функционалног описмењавања и обуке на радном месту). Ради повећања ефикасности, укључивање у активне мере треба да се спроводи на основу индивидуалних планова запошљавања, а саме мере треба да се креирају у складу са потребама тржишта. Значајније место у мерама и програмима запошљавања треба да добију обуке, преквалификације и доквалификације, које ће омогућити прилагођавање понуде радне снаге променама у тражњи за радом. Предуслов за повећање делотворности је квалитетно праћење и евалуација постојећих и предложених мера и политика запошљавања, али и усаглашавање са стратегијама образовања и научно-технолошког развоја.

Веће издвајање за активне мере запошљавања. Имајући у виду неповољне дугорочне пројекције кретања на тржишту радне снаге, спор опоравак од текуће кризе и евентуалне последице преласка на нови модел раста, неопходно је да се развију нове и унапреде постојеће активне мере и програми запошљавања рањивих група. Удео издвајања за активне мере у БДП-у требало би да порасте на 0,5%, а део средстава за ове намене могао би да се обезбеди даљом рационализацијом система накнада за незапослене и отпремнина.

Формулисање и примена концепта флексиурности. Даље реформе радне регулативе треба да се крећу у правцу оптимизације односа сигурности и флексибилности тржишта рада. Оптимизација подразумева да поједине промене воде у правцу повећане сигурности, а друге у правцу веће флексибилности, поготову у смислу смањења броја запослених из

структурних разлога. Примена концепта флексигурности требало би да допринесе смањивању разлика између примарног и секундарног тржишта рада, формализацији неформалне запослености и повећању међународне конкурентности радне снаге.

Градови и општине у Србији имају веома ограничене ингеренције у области запошљавања. Улога локалних заједница у овој области је пре свега у домену стварања повољног пословног амбијента и унапређења услова за привредни раст и повећање запослености, у партнерству са пословним и невладиним сектором.

ЗАПОШЉАВАЊЕ И ТРЖИШТЕ РАДА

НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

НАДЛЕЖНОСТИ, МЕРЕ И ПРОГРАМИ У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

Формулисањем програма и пројеката за запошљавање на локалном нивоу и издавањем дела средстава за ове намене, локалне самоуправе могу значајно да подстакну запошљавање, посебно угрожених група на тржишту рада.

- Израда локалних акционих планова запошљавања, уз суфинансирање програма предвиђених плановима

Средствима из националног буџета обезбеђено је суфинансирање програма и мера дефинисаних локалним акционим плановима у 10 општина.

- Конкурисање за средства намењена активним мерама запошљавања уз обавезно суфинансирање и сарадњу са Националном службом запошљавања (НЗС) на заједничким пројектима
- Формирање локалних савета за запошљавање и подршка њиховом функционисању

До сада је формирано 116 локалних савета за запошљавање, од којих 55 и функционише

- Подршка развоју мера за активацију радно способних корисника социјалне помоћи
- Подршка програмима за запошљавање жена
- Подршка програмима за едукацију, радно оспособљавање и запошљавање Рома
- Подршка отварању нових радних места у сектору услуга кроз социјално предузетништво и финансијске подстицаје за запошљавање дугорочно незапослених припадника угрожених група

Социјална предузећа и социјално предузетништво представљају значајан потенцијал за запошљавање рањивих група, али и за унапређење њиховог

положаја. Социјална предузећа послују у оквиру непрофитног сектора, запошљавају рањиве групе или су усмерена на пружање услуга чији је циљ унапређење квалитета живота, посебно најугроженијих. Процењује се да у Србији послује преко 1.100 оваквих предузећа, највише задруга, удружења и предузећа за запошљавање особа са инвалидитетом, а да је у њима запослено 12.000 лица или 0,5% од укупног броја запослених (према 6% у ЕУ). За развој сектора социјалног предузетништва као кључни проблеми идентификовани су неадекватан правни оквир, отежан приступ изворима финансирања и неповољан порески третман.

- Подршка раду канцеларијама за младе и програмима њиховог запошљавања
- Подршка интегрисању сектора запошљавања, социјалне заштите и образовања
- Успостављање социјалног дијалога на нивоу локалне заједнице

Социјални дијалог у Србији није довољно развијен, ни на националном, ни на локалном, ни на бипартитном нивоу. Јачање актера социјалног дијалога и успостављање социјалног пакта предуслови су за одржив раст запослености и животног стандарда. Социјални пакт би требало да обезбеди додатне услове за повећање конкурентности привреде, уз регулацију минималне плате и координирање кретања надница на националном нивоу, а у првим фазама би се односио и на контролу плата у јавном сектору. Такође, важан циљ социјалног пакта би требало да буде и изједначавање услова пословања и уређивања односа на различитим тржиштима рада (формалном и неформалном).

СИСТЕМ ОБРАЗОВАЊА

НА НАЦИОНАЛНОМ
НИВОУ

СТАЊЕ – ЧИЊЕНИЦЕ И ОСНОВНИ ПОДАЦИ

Образовна структура одраслог становништва је неповољна

- Међу одраслим становништвом радног узраста (15–64 године) највише је лица са средњим образовањем (56%), а близу 30% је без основне школе и са незавршеном основном школом
- Само 21% становништва у старосној групи 30–34 године има више и високо образовање (према 31% у ЕУ)
- Око 30% особа 18–24 године је рано прекинуло школовање и нису на обуци (према 15% у ЕУ)

Значајан број деце и младих није укључен у школовање или га рано напушта

- Удео деце у предшколском образовању је повећан од увођења обавезног припремног предшколског програма, али је и даље низак (38,8%), два пута нижи него у ЕУ. У предшколско образовање су мање укључена сиромашна деца, ромска и деца из руралних средина.
- Обухват деце основним образовањем је висок. Ипак, око 7% ученика једне генерације пре времена напусти редовно основно школовање, најчешће из рањивих група. Током последњих година расте број деце ромске националности и деце са инвалидитетом која су уписана у основне школе
- Обухват средњим образовањем није задовољавајући, око 11% деце одговарајућег узраста уопште не упише се у средње школе. Србија је једна од ретких земаља у којима средње образовање није обавезно
- Проценат студената који дипломира у року је низак (31,2%), али се повећава. Један од основних проблема у високом образовању је и даље дужина студирања.

И они који заврше школовање не стичу одговарајућа знања и компетенције

- Сudeћи по исходима, квалитет образовања није задовољавајући.

- Према резултатима тестирања (ПИСА) 33% петанестогодишњака није достигло ниво функционалне писмености:
 - Резултати ТИМСС-а показују да скоро петина ученика осмог разреда није достигла ни границу најнижег нивоа знања из математике и природних наука,
 - Резултати су се значајно поправили у односу на раније године.

Јавни расходи за образовање износе 4,6 % БДП-а, и на сличном су нивоу као у ЕУ; у апсолутним износима издвајања су значајно мања

- Због демографских трендова и неодговарајуће мреже основних школа, највећи расходи су, чак 2,6% БДП-а, за основно образовање, два пута виши него у ЕУ

МЕРЕ И ПРОГРАМИ 2008–2010.

Повећање доступности и дужине школовања

- За повећање доступности образовања посебан значај имају законска решења која су омогућила:
 - продужење припремног предшколског програма (ППП) са 6 на 9 месеци;
 - увођење инклузивног образовања – сва деца се уписују у школу, предвиђени су механизми подршке за децу из рањивих група и наставно особље;
 - приоритет при упису у предшколске установе деци из осетљивих група;
 - право за ученике са инвалидитетом да имају уџбенике у формату који одговарају њиховим образовним потребама...
- Ради спровођења инклузивног образовања:
 - усвојен је Правилник о утврђивању права на индивидуални образовни план, његову примену и вредновање;
 - установљена је Мрежа за подршку инклузивном образовању коју чине стручњаци и практичари;
 - обучено је 7.500 представника стручних тимова за инклузивно образовање из свих основних и средњих школа;
 - развијен је програм доделе грантова за подстицање инклузије у образовању;
 - успостављен је механизам међуресорне сарадње и координације на локалном нивоу за подршку деци и ученицима из друштвено осетљивих група у виду локалних

интерресорних комисија (Правилник о раду Комисије за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене и социјалне подршке деци и ученицима);

- успостављени су механизми за праћење – од нивоа Ресорног министарства до Народне скупштине
- Спровођене су и мере за повећање уписа и смањење осипања ромске деце:
 - израђен је *Приручник за пружање подршке развоју антидискриминационе културе у образовно-васпитним установама* и спроводе се обуке за његову примену;
 - израђен је програм за учење српског језика за децу Рома повратника из иностранства;
 - развијен је модел за накнадни упис деце у матичне књиге рођених у 19 општина, идентификовано је око 500 деце без докумената која су накнадно уписана у школе;
 - обучено је и ангажовано 178 педагошких асистената у основним школама и предшколским институцијама
- На повећање доступности утицаће и бесплатни уџбеници који су додељени свим ученицима првог и другог разреда основне школе, али у вишим разредима сиромашни ученици и даље остају без бесплатних уџбеника.
- Додељују се и стипендије и кредити ученицима и студентима, који су и даље доступни само за мали број угрожених.

Унапређење квалитета образовања

- **Направљени су помаци и у законским решењима којима би требало да се унапреди и квалитет образовања:**
 - уведени су исходи и стандарди образовања;
 - предвиђене су веће компетенције наставног особља;
 - уведени су завршни испити на крају основног и трогодишњег стручног образовања и матура на крају средњег образовања;
 - предвиђени су стандарди квалитета уџбеника, забрањена дискриминација у садржајима уџбеника.
- **Додатно на квалитет би требало да утиче и:**
 - усвајање стандарда за 10 наставних предмета у основном образовању;
 - завршетак процеса иновирања програма основног образовања
 - спровођење обука и семинара професора, на основу дефинисаних средњорочних приоритета професионалног развоја запослених у образовању;
 - побољшање образовне инфраструктуре, опремање информатичком опремом и увођење брзог АДСЛ интернет прикључка у 80% школа.

Повећање релевантности система образовања за потребе тржишта рада

- У току је реформа средњег стручног образовања, али реформа гимназија још није започела:
 - створено је 65 профила у 13 подручја рада у 184 школе, нови профили показују добре ефекте, али обухватају свега 15% средњошколаца.
- Организују се *Сајмови професионалне оријентације*.
- Настављено је прилагођавање високог образовања са циљевима Болоњске декларације. Реформе се односе на структуру и садржај наставних програма. Уписна политика није међутим прилагођена потребама тржишта рада.
- Усвојен је *Национални оквир квалификација високог образовања (НОКС)*.
- У току је израда *модерне методологије образовања одраслих која се заснива на компетенцијама*.
- Подржана је реализација више од 100 пројеката НВО који промовишу *неформално учење*.

Повећање ефикасности

- Од школске 2008/2009. године почела је примена мера оптимизације, превасходно у урбаним срединама, кроз смањење броја одељења и повећање броја ученика по одељењу.
- Делотворније и праведније финансирање образовања очекује се од увођења новог модела финансирања образовања (*финансирање по ученику*), које ће почети поступно од 2011. године.

НАЈВАЖНИЈИ ИЗАЗОВИ

- **Модернизација образовања.** Стално преиспитивање, осавремењивање и адаптирање садржаја наставе образовања специфичним потребама полазника, неопходан је услов да би се смањио број деце и младих који напуштају школовање, као и оних који похађају школу, али су на крају школовања функционално неписмени и/или без вештина и компетенција

која ће им омогућити да се запосле. У том смислу посебно је значајан наставак реформе средњег стручног образовања и образовања одраслих.

- **Унапређење компетенција наставника и професора.** Поред унапређења садржаја и програма, неопходан услов је и унапређење компетенција наставника и професора, и то, како током њиховог школовања тако и кроз континуиране едукације и обуке током читавог радног века.
- **Веће улагање у развојне програме, али и у додатну подршку за децу са инвалидитетом и децу из рањивих група.** У протеклом периоду највећи део средстава за образовање се трошио на текуће расходе. Квалитетније и адекватније образовање захтева да се значајна додатна средства уложе у реформе, развојне програме и програме посебне подршке. Већи део ових средстава треба да се обезбеди кроз унутрашње уштеде, а део и додатним улагањем у образовање.
- **Делотворније коришћење постојећих ресурса.** У условима када постоје јасне индикације о неделотворности расхода на основно образовање, највећи изазов је свакако да се спроведе оптимизација школске мреже и њено прилагођавање демографским приликама, а да се истовремено не смањи доступност образовања за децу из руралних и ретко насељених средина. У том контексту изазов је и изналажење адекватне формуле за прелазак на финансирање по ученику.

ОБРАЗОВАЊЕ

НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

Надлежности у систему образовања су подељене између централног и локалног нивоа власти. Локалном нивоу припадају надлежности које су у вези са омогућавањем услова за образовање. У потпуној надлежности локалне самоуправе је једино предшколско образовање, осим обавезног предшколског припремног програма који се претежно финансира из републичког буџета. Локални ниво је надлежан и за један број активности и програма од којих зависе услови и исходи образовања.

НАДЛЕЖНОСТИ, МЕРЕ И ПРОГРАМИ У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

Повећање доступности и дужине школовања – локалне заједнице могу да имају одлучујући утицај на спречавање осипања и рани прекид школовања, као и на уклањање препрека за образовање за децу из угрожених група.

То подразумева:

- праћење уписа деце у припремни предшколски програм и први разред основне школе и праћење редовности у похађању наставе;
- вођење евиденције неписмених лица, лица без потпуног образовања, деце са сметњама у развоју;
- успостављање и подршка раду интерресорних **Комисија за процену потреба за пружањем додатне образовне, здравствене и социјалне подршке деци и ученицима** (ИРК);
- подршка реализацији програма за рани раст и развој деце;
- развијање партнерстава са невладиним организацијама и посебно са ромским заједницама у реализацији и праћењу инклузивног образовања;
- активности за побољшање положаја деце на селу, у оквиру оптимизације мреже школа, уз повезивање са плановима за рурални развој;
- оснаживање локалних самоуправа за праћење и прилагођавање предшколских услуга потребама деце из осетљивих група;

Поред набавке возила и минибусева за превоз деце или обезбеђивања монтажних објеката за обданишта, могуће је увођење услуге „покретног обданишта“ за децу из удаљених насеља и села.

- обезбеђивање средстава за превоз ученика настањених на удаљености већој од 4 км од седишта школе, а за ученике са посебним потребама без обзира на удаљеност; превоз ученика на републичка такмичења;
- мере подршке деци, ученицима и студентима из сиромашних породица и угрожених група (нпр. набавка бесплатних уџбеника и наставних материјала за сиромашну децу, обезбеђивање ужина, подршка за одлазак на екскурзије и летовања, набавка рачунара и сл.);
- мере подршке деци са инвалидитетом и посебним потребама у учењу (набавка асистивне технологије и дидактичког материјала, педагошки асистенти);
- стипендирање најуспешнијих и талентованих ђака и студената;
- одређивање висине учешћа родитеља у цени у предшколској установи и субвенције за сиромашне породице;
- промовисање програма за образовање одраслих и промоција учења током читавог живота;
- информисање грађана о правима, обавезама, различитим програмима и могућностима за образовање на локалном нивоу.

Унапређење квалитета образовања – стална едукација и унапређење квалитета наставника и професора, као и бољи услови рада у школама, зависе од улагања на локалном нивоу.

То подразумева:

- текуће одржавање и опремање установа и део капиталних инвестиција у основном и средњем образовању, додатно информатичко опремање;
- унапређење професионалних капацитета у предшколском образовању и обезбеђивање средстава за стручно усавршавање запослених у образовању;
- унапређење капацитета савета родитеља и ђачких парламената, унапређење капацитета школских одбора и едукација чланова;
- утврђивања мера и активности заштите и безбедности ученика;

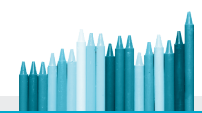
Да би се унапредило образовање, неопходно је чвршће повезивање локалног и централног нивоа: у сфери прилагођавања уписне политике и планирања мреже средњих школа у складу са пројекцијама локалног економског развоја и потребама локалном тржишта рада, развоја програма за образовање одраслих и слично.

- повезивање са институцијама запошљавања, здравља и социјалне заштите, као и невладиним сектором у циљу додатне подршке деци и њиховим породицама кроз заједничке програме;
- сарадња са другим општинама на постављању и имплементацији различитих иновативних програма и програма за популаризацију образовања;
- коришћење доступних ЕУ средстава за побољшање квалитета образовања кроз сарадњу и заједничко учење са партнерима из земље и иностранства.

Повећање делотворности – ефикасност укупних јавних расхода у образовању биће у рукама локалних заједница.

То подразумева:

- планирање и спровођење оптимизације школске мреже на локалном нивоу;
- прилагођавање новом начину финансирања образовања.

СОЦИЈАЛНА И ДЕЧИЈА ЗАШТИТА

НА НАЦИОНАЛНОМ НИВОУ

СТАЊЕ – ЧИЊЕНИЦЕ И ОСНОВНИ ПОДАЦИ

Под утицајем кризе сиромаштво поново расте

- Вишегодишњи тренд значајног смањења апсолутног сиромаштва заустављен је и преокренут у време светске економске кризе, пре свега под утицајем неповољних кретања на тржишту рада.
- Број сиромашних који не могу да задовоље ни основне потребе, повећао се, посебно 2010. године, а испод линије сиромаштва је преко 680.000 лица. Стопа апсолутног сиромаштва повећана је на 6,9% у 2009, а затим чак на 9,2% у 2010. години. Профил сиромаштва показује да су најугроженији старији од 65 година и деца, као и лица која живе у вишечланим домаћинствима, онима у којима је носилац домаћинства са ниским нивоом образовања, неактиван или незапослен. Регионалне разлике су и даље значајне, са изразито највећим степеном сиромаштва у Централној Србији (12%), а сиромаштво је значајно веће и изван градских центара (13,6%).

Кретање и карактеристике релативног сиромаштва

Према европском концепту релативног сиромаштва, сиромашни су сви они који не могу да остваре задовољавајући животни стандард у друштву у коме живе. Релативно сиромаштво се мери помоћу стопе ризика сиромаштва (учешће лица чији је доходак по потрошачкој јединици мањи од 60% медијане националног дохотка по потрошачкој јединици у укупној популацији) која је у Србији 2009. године износила 17,7%, што је нешто изнад стопе забележене у ЕУ 2008. године (16,5%). Према овом показатељу, сиромаштву су изнад просека изложена деца и старија лица, а међу домаћинствима једночлана, посебно старачка домаћинства, домаћинства са више од троје деце и самохрани родитељи. Економска криза није утицала ни на раст релативног сиромаштва, ни неједнакости дохотка у Србији, будући да је Гини коефицијент, као најпрецизнији показатељ неједнакости, благо опао у 2009. години (29,5). Вредност Гини коефицијента је била на нивоу просека земаља ЕУ за 2008. годину (30,6).

Обухват сиромашних и висина новчаних накнада су ниски

- Број корисника основног програма за заштиту сиромашних, материјалног обезбеђења, порастао је у току кризе, достижући у 2010. години приближно 168.000 лица (66.000 породица), и обухвата 2,3% укупног становништва. Месечни износи накнада (и цензуси) у 2010. години су се кретали између 5.700 динара за једночлано и 11.400 динара за домаћинство са пет и више чланова. Из буџета је за ове потребе 2010. године издвојено 5,1 милијарди динара (свега 0,15% БДП-а).
- Број корисника дечијег додатка, програма за заштиту сиромашних породица са децом, порастао је значајно током кризе, посебно 2010. године, када је ову накнаду примало преко 435.000 деце (30% укупног броја деце). У већини земаља ЕУ право на дечији додаток је универзално. Дечији додаток је износио 2.000 динара месечно и 2.500 динара за децу са инвалидитетом и за децу из једнородитељских и хранитељских породица. Из буџета је за ове намене издвојено 10,5 милијарди динара (0,3% БДП-а).

Новчане накнаде за помоћ и негу за особе са инвалидитетом и старе значајно варирају

- Број корисника накнаде за негу и помоћ другог лица у систему социјалне заштите такође се повећава последњих година и износи приближно 33.000 лица. У оквиру пензијско-инвалидског система ову накнаду остварује 70.000 лица, од којих 17.500 остварује и доплату из система социјалне заштите. Износи накнаде кретали су се 7.400–18.600 динара за кориснике са највишим степеном инвалидитета, а укупни буџетски расходи у оквиру оба система су достигли приближно осамнаест милијарди динара (преко 0,5% БДП-а) у 2010. години.

Обухват корисника ванинституционалним услугама социјалне заштите је још увек низак

- Значајни реформски помаци у деинституционализацији су једино забележени у заштити деце без родитељског старања. Као део вишегодишњег тренда, број деце без родитељског старања смањено се на свега 800 у 2009. години, док је број деце у хранитељским породицама порастао на 4.700. Деца са сметњама у развоју се и даље претежно налазе на институционалном смештају (1.200 деце, према свега 380 на хранитељству).

- Број старих и одраслих корисника резиденцијалног смештаја расте последњих година и достигао је приближно 15.500, од којих је 3.750 особа са инвалидитетом и душевним обољењима.
- Број корисника појединих услуга социјалне заштите у заједници значајно је порастао, као и број општина које пружају ове услуге. Тако је број корисника дневног боравка, првенствено за децу са инвалидитетом, порастао 3,3 пута од 2000. године и достигао 4.800 корисника, а број старих и особа са инвалидитетом који користе помоћ у кући порастао је за једну трећину у току само једне године и достигао је 12.200 2009. године. Ипак, ове услуге су доступне у само 40%, односно 60% локалних самоуправа (ЛС) респективно, а мање су доступне у руралним подручјима.
- Последњих година се као потпуно нове развијају и бројне друге услуге у заједници, као на пример персонални асистенти за особе са инвалидитетом, заштићено становање, склоништа за жртве насиља у породици и слично, које су у зачетку и са малим бројем корисника.

МЕРЕ И ПРОГРАМИ 2008–2010.

Повећање доступности и обухвата

- Примена новог Закона о социјалној заштити треба да омогући повећање обухвата и доступности, али и адекватности социјалне заштите:
 - измене у домену новчаних накнада утицаће на повећање износа трансфера и број корисника, поготово међу вишечланим домаћинствима и домаћинствима у којима су сви чланови неспособни за рад,
 - доступност услуга требало би да се повећа увођењем наменских трансфера за финансирање услуга у заједници у надлежности ЛС.
- За пројектне активности ради унапређења положаја особа са инвалидитетом преко Фонда за особе са инвалидитетом у периоду јануар 2007–септембар 2010. године издвојено је 132.000.000 динара. Највећи број пројеката односи се на успостављање услуге дневног боравка и становања у заједници уз подршку.

- Значајна донаторска подршка протеклих година била је усмерена на унапређење капацитета за успостављање и развој услуга у заједници, посебно у малим и недовољно развијеним општинама.

Унапређење квалитета социјалне заштите

- У току 2009. и 2010. године израђени су минимални стандарди услуга социјалне заштите, извршена је стандардизација послова и реорганизација рада центара за социјални рад, увођењем метода *вођења случаја*. Очекује се да ове промене значајно допринесу унапређењу квалитета услуга.
- Нацрт закона о социјалној заштити предвиђа и промене у институционалној и регулативној сфери које треба да омогуће унапређење квалитета услуга – увођење коморе социјалне заштите, лиценцирање стручних радника и пружалаца услуга, увођење института јавних набавки услуга, реформулисање функција контроле, стручног надзора и инспекције. У концептуалном смислу значајна новина је и истицање проактивне улоге корисника и отварање могућности за њихову активацију.

НАЈВАЖНИЈИ ИЗАЗОВИ

Развој услуга у заједници и других ванинституционалних услуга социјалне заштите. У многим локалним самоуправама развој услуга у заједници је тек у зачетку, као и породични смештај за старе, децу и одрасле са сметњама у развоју. Очекује се да нови закон о социјалној заштити подстакне развој услуга у заједници, посебно кроз наменске трансфере сиромашним општинама и градовима, финансирање становања уз подршку са националног нивоа, као и кроз оснивање регионалних центара за породични смештај. Неопходан предуслов даљег развоја социјалне заштите је јачање регулаторних и контролних механизма, унапређење стручних капацитета и даље информатичко оснаживање, како на националном тако и на локалном нивоу.

Даље унапређење новчаних накнада за сиромашне. У сфери материјалних накнада адекватнија заштита и бољи обухват сиромашних представљају најважнији део реформских напора. Са спровођењем новог закона о социјалној заштити очекују се значајна унапређења у овом домену, кроз ревидирано право на материјално обезбеђење, односно новчану социјалну помоћ. Даљи помаци у оквиру овог института зависеће од увођења активације корисника, што би омогућило повећање социјалне укључености сиромашних, али и боље таргетирање корисника, елиминишући оне који су ангажовани у сивој економији. Остаје као отворено питање адекватност заштите најсиромашнијих породица са децом кроз право на дечији додаток. Потребно је преиспитати ово право, између осталог, и у вези са малим номиналним износима по кориснику, као и његовим ефектима.

Успостављање међусекторске сарадње. У области социјалног укључивања посебно је важно унапредити међусекторску сарадњу кроз развој интегративних услуга на националном и локалном нивоу, нарочито у сфери социјалне и здравствене заштите, образовања и запошљавања. Фокус у развоју међусекторске сарадње у наредном периоду требало би да буде на:

- дефинисању здравствено-социјалних установа и здравствено-социјалних услуга, као неопходног предуслова за деинституционализацију и унапређење заштите особа са душевним обољењима, али и других особа са инвалидитетом и лица којима је потребна палијативна нега;
- повезивању центара за социјални рад са одељењима Националне службе за запошљавање (НЗС), као предуслова за активацију и социјално укључивање корисника социјалне помоћи;
- повезивању са образовним установама како би се обезбедила подршка за потпуно укључивање деце са сметњама у развоју у образовни систем.

СОЦИЈАЛНА И ДЕЧИЈА ЗАШТИТА

НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

У области социјалне заштите локалне самоуправе треба да обезбеде и финансирају услуге социјалне заштите којима се побољшава квалитет живота грађана, ублажава ризик неповољних животних околности и подржава развој потенцијала корисника за самосталан живот. Локалне самоуправе су оснивачи центара за социјални рад и финансирају додатне услуге социјалног рада у центрима. Као оснивачи центара за социјални рад, локалне самоуправе су надлежне за њихову изградњу, опремање и осавремењавање. Финансирање програма унапређења социјалне заштите у локалној средини такође је у мандату локалних самоуправа.

НАДЛЕЖНОСТИ, МЕРЕ И ПРОГРАМИ У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

Кључна одговорност локалних самоуправа је управо у планирању и финансирању услуга социјалне заштите у заједници. Такође, веома је важно да ЛС прате квалитет, обухват и ефикасност услуга које се финансирају из локалних буџета.

Повећање доступности и обухвата

Ово подразумева:

- успостављање, финансирање и/или унапређење **дневних услуга у заједници**: помоћ и нега у кући, дневни боравак и услуга свратишта;

У 2009. години, 98 локалних самоуправа је обезбеђивало услугу помоћ у кући за старе, за 12.500 корисника. Први пут услуга се организује и у 23 најмање и недовољно развијене општине, које су успеле да за ове намене издвоје средства из општинског буџета.

Услугу дневног борава за децу са сметњама у развоју су у 2008. години обезбедиле 53 локалне самоуправе са око 3.500 корисника. У 2009. години број локалних самоуправа које пружају ову услугу је порастао на 65, а број деце корисника услуге на 4.800. Међу 65 дневних боравака за децу са сметњама у развоју је и 15 боравака који су успостављени у малим и недовољно развијеним општинама.

- успостављање, финансирање и/или унапређење **услуга подршке за самостални живот**: персонална асистенција и становање уз подршку:
 - **становање уз подршку за особе са инвалидитетом** у градовима и општинама чији је степен развијености изнад републичког просека,

У Београду је још 2007. године пилотиран концепт становања уз подршку. У 5 заједница ову услугу су користиле 23 особе са инвалидитетом. Током 2009. године оформљено је још 8 заједница у којима живи 13 лица.

- **становање уз подршку за младе који се осамостаљују**,

Током 2009. године у 15 општина и градова успостављена је услуга становања уз подршку за младе. У 14 заједница, популарно названих *кућа на пола пута*, становало је уз подршку 34 младих који су напустили систем социјалне заштите.

- успостављање услуга **прихваталишта** за одрасле особе и прихваталишта за децу;

Услугу прихваталишта као привременог смештаја, у Београду, Новом Саду и Нишу користило је годишње 520 особа. Прихваталишта за децу поред Београда и Новог Сада, постоје у још 14 општина при домовима за децу

- успостављање, финансирање и/или унапређење **саветодавно-терапијских и социјално-едукативних** услуга;
- финансирање народних кухиња;
- финансирање једнократне помоћи и израда јасних критеријума за доделу једнократне помоћи;
- финансирање невладиних организација из локалног буџета по јасно дефинисаним критеријума за активности и програме којима се унапређује положај угрожених група и развој волонтерских програма.

Унапређење квалитета социјалне заштите

Ово подразумева:

- доношење стратегија социјалне заштите и годишњих акционих планова, тј. програма унапређења социјалне заштите са мерама и активностима за подстицај и развој постојећих и нових услуга социјалне заштите.

У Србији 138 општина спровело је процес стратешког планирања и усвојило локалне стратегије социјалне заштите. Међу њима су и 23 најмање и недовољно развијене општине.

- стварање и подршка раду координационим телима за развој интегралне социјалне заштите, тј. повезивање институција социјалне заштите, запошљавања, здравља и образовања, као и полиције, тужилаштва, медија, итд.,
- укључивање приватног сектора како у хуманитарне активности, тако и у спонзорства у циљу развоја социјално одговорног пословања,
- укључивање запослених у општинским управама и другим установама у заједници у програме обуке везано за имплементацију новог закона о социјалној заштити,
- успостављање јединственог инфо-центра за угрожено становништво на једном месту у локалној заједници,
- унапређење информисања грађана о правима из социјалне заштите и услугама на локалном нивоу.

ПЕНЗИЈЕ

Минимална пензија у 2011. години износи 12.077 динара, а прима је око 80.000, тј. око 8% старосних и инвалидских пензионера. Иако има за циљ обезбеђење апсолутног животног стандарда, нужно њу не примају само сиромашни пензионери. Структура корисника минималне старосне пензије указује да су то претежно жене које су радиле између 15–25 година, што значи да она у највећем броју случајева није последица ниске зараде у току радног века већ малог броја година стажа. На *породичну пензију* се не примењује минимална пензија, тачније, она се примењује на старосну или инвалидску пензију од које се рачуна породична пензија, а која се одређује као проценат у зависности од броја корисника. Стога, породична пензија може да буде веома ниска – у 2010. години око 80.000 породичних пензионера је примало пензију нижу од 11.000 динара, а чак 30.000 пензионера прима пензију између 7.000 и 8.000 динара.

Минималну пензију у осигурању пољопривредника прима 99% пољопривредних пензионера. Осим у 2008. години, када је била на самој линији сиромаштва, и 2009. године, када је износила нешто више, минимална пензија пољопривредника углавном је била нижа од апсолутне линије сиромаштва. У 2010. години она је износила 8.385 динара, а на основу измена закона усвојених крајем 2010. године, подигнута је 1. јануара 2011. на 9.000 дин, дакле на износ виши од апсолутне линије сиромаштва.

Истраживања сиромаштва показују да је сиромаштво пензионера незнатно ниже од просека опште популације, док је сиромаштво старих лица преко 65 година без пензије значајно – чак око 20% по апсолутном концепту. Овај налаз потврђује важну улогу пензија у смањењу сиромаштва старих.

Потребно је размотрити још неке инструменте смањења сиромаштва за старе, а имајући при томе у виду финансијске могућности и административна ограничења. Могуће опције су: увођење таргетиране социјалне пензије за старе преко 65 година; увођење таргетиране пензије за старије преко 75 година; увођење универзалне пензије за старе преко 75 година; одређивање минимума породичне пензије, а за коју би се доплата финансирала из буџета.

СИСТЕМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

НА НАЦИОНАЛНОМ
НИВОУ

ОПИС СТАЊА – ЧИЊЕНИЦЕ И ОСНОВНИ ПОДАЦИ

Доступност здравствене заштите – за сиромашне и угрожене групе доступност заштите је мања, а заостајање у односу на ЕУ је и даље значајно

- Удео становника који су здравствено осигурани је висок, ипак 6% становника нема здравствено осигурање.
- Очекивано трајање живота на рођењу је у сталном порасту и за 2009. годину износи 73 године (71,1 за мушкарце и 76,4 година за жене). Овај показатељ је још увек значајно нижи него у ЕУ, за више од 5 година.
- У 2006. години 56% становништва старијег од 15 година проценило је своје опште стање здравља као добро (у ЕУ 65,1%); најсиромашнији лошије процењују своје здравствено стање.
- Након вишегодишњег тренда смањења стопа смртности одојчади се 2009. године благо повећала и износи 7,0‰ (у ЕУ 4,4‰ 2008. године). Према ранијим подацима, стопа смртности одојчади Рома у ромским насељима је била три пута већа него у општој популацији.

Показатељи квалитета здравствене заштите – и квалитет је нижи за угрожене групе

- Обухват деце одговарајућег узраста вакцинацијом је врло висок и на задовољавајућем нивоу (између 95% и 98% за различите видове имунизације); показатељ је далеко неповољнији за децу која живе у ромским насељима.
- Задовољство корисника свим аспектима пружене здравствене заштите је високо (близу просечне оцене 4 за све видове заштите).
- Перинатална смртност у 2009. години износи 8,9 умрлих на 1.000 живорођене деце (у ЕУ 5,8 у 2008. години).

Показатељи дугорочне одрживости система здравствене заштите – ефикасност је незадовољавајућа, а фактори ризика указују на високо оптерећење здравственим расходима у будућности

- Расходи за здравствену заштиту у 2008. години износили су 9,8% БДП-а, што је изнад удела у ЕУ; у апсолутном износу расходи су 3,4 пута нижи. Јавни расходи у здравству чине 6,7% БДП-а и такође су изнад просека ЕУ.
- Релативно високи приватни расходи за здравство представљају значајно оптерећење за сиромашне, а значајан проценат хроничних болесника који живе испод линије сиромаштва не узима редовно прописану терапију.
- Издвајања за дуготрајну негу, као проценат укупне потрошње за здравствену заштиту, износе свега 1% у 2008. години. Посебне институције за палијативну негу и збрињавање пацијената у терминалној фази болести не постоје.
- Број болничких отпуста (17,3 на 100 становника) нижи је него у ЕУ, а неповољнији су и показатељи дужине болничког лечења и заузетости постеља, што указује на неделотворност система.
- Факторе ризика илуструју учесталост пушења (2006. године 33,6% одраслих и 15,5% младих узраста 15–19 година) и употребе алкохола (2006. године 40,3% становника конзумира алкохол (повремено или свакодневно), 3,2% одраслих пије свакодневно, а међу младима навику опијања бар једном месечно има 5,5%
- Гојазност, као важан фактор ризика, забележена је код 18,3% одраслих и 15,3% деце. Проценат потхрањене деце млађе од пет година је свега 1,6%, али међу децом која живе у ромским насељима износи 7,7%.

МЕРЕ И ПРОГРАМИ 2008–2010.

Повећање доступности и обухвата

- Министарство здравља има опредељену буџетску линију за унапређење положаја Рома, у оквиру програмског буџета. Пројекти се спроводе у сарадњи са ромским НВО. У 2010. години при патронажним службама домова здравља ради 75 ромских здравствених медијаторки. У току две године различитим активностима је обухваћено готово 35.000 ромских породица (обезбеђење здравствених књижица, вакцинација деце, контрола здравља трудница и систематски гинеколошки прегледи жена...)

- Од јула 2010. године значајно је олакшано добијање здравствених легитимација за грађане ромске националности на основу личне изјаве о националности и пријаве боравка или личне изјаве о месту привременог боравка.
- У периоду 2008–2010. године реализују се приоритети из Европског партнерства који се односе на *трансплантацију органа, ћелија и ткива*.
- Почетком 2010. године донета је одлука да се финансира и други покушај вантелесне оплодње из средстава обавезног здравственог осигурања.
- Националним програмом „Србија против рака“ повећан је обухват становништва превенцијом и раним откривањем малигних болести, а здравствени радници су едуковани за спровођење програма. Посебно се пружа подршка превенцији, раном откривању и лечењу малигног тумора грлића материце, дојке и дебелог црева.

Унапређење квалитета здравствене заштите

- Мере на унапређењу квалитета спроводе се од 2004. године праћењем показатеља квалитета рада у здравственим установама, проценом задовољства корисника/пацијената и запослених, увођењем водича добре клиничке праксе за најчешћа обољења и стања, израдом клиничких путева за одређења обољења и оснивањем Агенције за акредитацију здравствених установа. Унапређењу квалитета здравствене заштите доприноси и развој интегрисаног здравственог информационог система.
- Међу већим капиталним инвестицијама последњих година су реконструкција 4 клиничка центра и 20 болница. Опремљени су и домови здравља у неразвијеним општинама са циљем изједначавања услова рада.

Повећање делотворности

- Реформа система обавезног здравственог осигурања обухватила је и промену начина плаћања здравствених радника. Сви осигураници имају право на избор лекара, а изјаву о изабраном лекару потписало је 63,8% осигураника.
- У 2011. години планиран је прелазак на нови начин плаћања у примарној здравственој заштити који подразумева систем плаћања заснован на резултатима. У капитационој формули фигурирају четири компоненте: регистрација (број опредељених корисника), коефицијент корекције који се разликује по старосним групама, рационализација (просечна вредност

прописаних лекова на рецепт по осигуранику), делотворност (односно реализованог и уговореног броја прегледа и услуга и удео превентивних прегледа у укупном броју прегледа). У болничкој здравственој заштити промена начина плаћања подразумева увођење дијагностички сродних група, као механизма плаћања по епизоди лечења. Ова промена је у фази пилотирања.

НАЈВАЖНИЈИ ИЗАЗОВИ

- **Финансијска одрживост система.** Србија се, са једне стране, суочава са релативно високим уделом јавних расхода за здравство, а, са друге стране, са захтевима да се издвоје додатна средства за многе потребе, од превентивне здравствене заштите, дуготрајне и палијативне неге, заштите рањивих група, до додатне едукације стручних кадрова, улагања у модерну опрему и здравствену технологију... Овај изазов на дужи рок може делимично да се разреши са привредним развојем и повећањем БДП-а, али подаци јасно показују да постоје и бројне неефикасности у систему чије би елиминисање омогућило ослобађање додатних средстава за приоритетне потребе. У том контексту је један од највећих изазова прелазак на нови начин плаћања услуга у здравству, али и увођење контролних механизма уз сталне процене ефикасности издвајања, боље планирање на националном нивоу и унапређење руковођења здравственим институцијама. Предуслов за праћење и евалуацију финансијских трошкова у здравству је унапређење интегрисаног информационог система и посебно напредак у успостављању националних здравствених рачуна.
- **Унапређивање знања и вештина за здраве стилове живота и унапређење превентивне здравствене заштите.** У Србији још увек доминирају болести које су превентабилне и које су резултат недовољног знања и нездравих стилова живота, али и неразвијености превентивне здравствене заштите. На то указују подаци о пушењу и гојазности, али и о узроцима смрти и инвалидности. Посебну пажњу треба усмерити на обољења и стања која представљају највећи ризик као што су кардиоваскуларне болести, малигне болести и епидемије, односно пандемије заразних болести као што су ХИВ, односно сида, и сезонски грип. Поред кампања, које треба више да буду дефинисане имајући у виду

локалне специфичности, потребно је и да се оснажују и оснивају службе за спречавање и сузбијање ових болести, посебно на нивоу примарне здравствене заштите.

- **Повећање доступности и квалитета здравствене заштите за рањиве групе.** Детаљнија анализа готово свих показатеља социјалне укључености у области здравства јасно показује да здравствена заштита појединих рањивих група није задовољавајућа. Очито је такође да напредак у овом сегменту може да се оствари једино развијањем посебних програма и ширењем програма који су показали добре резултате. Додатно, резултати не могу да се постигну уколико се не обезбеди сарадња централног и локалног нивоа, али и сарадња са невладиним организацијама, као и са системом образовања и социјалне заштите. Део средстава за бољу здравствену заштиту рањивих група свакако би се обезбедио ако би се примениле одредбе закона које налажу да буџет обезбеђује средства за неосигурана лица.

У области здравља, локалне самоуправе су оснивачи домова здравља, завода за заштиту здравља, клиничких центара и апотека и одговорне су за њихово опремање и одржавање, као и за набавку медицинске и немедицинске опреме. Локални ниво је надлежан за промоцију јавног здравља, за обезбеђење и унапређење услова приступа и уједначености коришћења примарне здравствене заштите, као и за праћење здравственог стања и очување здравља становништва.

СИСТЕМ ЗДРАВСТВЕНЕ ЗАШТИТЕ

НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

НАДЛЕЖНОСТИ, МЕРЕ И ПРОГРАМИ У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

Услови рада у домовима здравља и јавно здравље становништва одлучујуће зависе од локалних самоуправа

Повећање доступности

Ово подразумева:

- стварање и унапређење услова за приступачност и уједначеност коришћења примарне здравствене заштите;
- подршка спровођењу пројекта за унапређење здравља осетљивих група становништва;
- подршка пројектима/услугама за унапређење услуга здравствене заштите ромске популације укључујући и олакшано добијање здравствених легитимација (иницираних кроз различите програме Уницефа, Светске банке, итд.);

У 2010. години при 60 домова здравља у патронажним службама ради 75 ромских здравствених медијаторки у оквиру програма унапређења здравља Рома кроз сарадњу са ромским организацијама

- подршка даљем развоју, ширењу мреже и унапређењу квалитета саветовалишта за младе у оквиру домова здравља;
- веће укључивање у планирање везано за дуготрајну негу.

Унапређење квалитета здравствене заштите

Ово подразумева:

- планирање (заједно са домовима здравља) и усвајање стратегија за унапређење здравствене заштите у заједници;

Око 50 општина је прошло едукацију за стратешко планирање у области примарне здравствене заштите, док су домови здравља из 100 општина укључени у обуке о унапређењу квалитета здравствене заштите у заједници.

- унапређење здравствених установа у мандату ЛС кроз изградњу, одржавање и опремање, као и набавку медицинске опреме;
- унапређење међусекторске сарадње у домену јавног здравља за планирање и координацију у реализацији заједничких програма и услуга у заједници, посебно у делу дуготрајне кућне неге и лечења;
- планирање и спровођење програма за очување и заштиту здравља од загађене животне средине, испитивање животних намирница, воде за пиће, итд.;
- укључивање у пројекте обуке за увођење информационо-комуникационих технологија;

Домови здравља из 158 општина су укључени у програм и обуку за унапређење информационо-комуникационих технологија.

- учешће у програмима едукације које су намењени запосленима у општини о надлежностима локалне самоуправе у примарној здравственој заштити.

Запослени из 120 општинских служби су едуковани о надлежностима локалних самоуправа у здравственој заштити.

СТАНОВАЊЕ

НА НАЦИОНАЛНОМ
НИВОУ

СТАЊЕ – ЧИЊЕНИЦЕ И ОСНОВНИ ПОДАЦИ

- Испод линије сиромаштва 85% домаћинстава живи у индивидуалним кућама, углавном подигнутим кроз самоградњу, а 9% станује у становима. Око 2% домаћинстава испод линије сиромаштва живи у ненаменским стамбеним просторима.
- Стамбени трошкови представљају значајно оптерећење за домаћинства са нижим приходима.
- Око 40% породица са шест и више чланова располаже са мање од 10 квадратних метара по члану домаћинства, док 30,5% ових домаћинстава има више од 2 особе по соби. Слично је и са породицама са 4 или 5 чланова.
- Према показатељима деривације/ускраћености у становању (ЕУ индикатор), нешто више од 50% домаћинстава испод линије сиромаштва сматра се угроженим.
- Велика разлика у свим аспектима становања (стамбени статус, величина стана, квалитет становања, опремљеност инсталацијама и др.) уочава се код избегличких и ИРЛ домаћинстава.
- У 54 колективна центра смештено је 4.256 избеглица и расељених лица. У око 40 непризнатих колективних центара смештено је око 1.600 лица.
- Ромска популација је веома угрожена по питању становања. Око 70% ромских насеља нема регулисан имовински и плански статус, а 44% има одлике нехигијенских насеља и сламова. Роми у процесу реадмисије су посебно у ризику, јер се углавном насељавају по нехигијенским насељима.
- Проблем бескућништва у Србији није дефинисан а ни истражен, нити постоје званичне евиденције о бескућницима.

МЕРЕ И ПРОГРАМИ 2008–2010.

Повећање доступности

- Унапређен је Закон о избеглицама са нормативним оквиром за решавање њихових стамбених потреба. Такође, избеглицама је омогућена куповина станова који су током претходних година грађени из донаторских средстава.
- Покренути су програми алтернативног смештаја (хранитељство, самоградња, адаптација напуштених сеоских кућа, итд.) избеглица и расељених лица који су смештени у колективним центрима.
- Завршена је изградња социјалних станова за ратне војне инвалиде. Укупан фонд станова је 318, а усељено је 272 стана. Ови станови су изграђени у 17 општина.

Унапређење квалитета становања

- Донет је *Закон о социјалном становању*. У припреми је *Национална стратегија социјалног становања* која ће прецизније дефинисати динамику развоја социјалног становања, кориснике, индикаторе и улоге и одговорности у овој области.
- Покренута је иницијатива за израду урбанистичких планова за неформална ромска насеља. Такође, развијене су и смернице за унапређење и легализацију ромских неформалних насеља, у склопу решавања стамбених проблема Рома који насељавају нехигијенска насеља.

Повећање ефикасности

- Спровode се мере за решавање стамбених потреба избеглица и бивших избеглица ради њихове интеграције:
 - давање непокретности на коришћење на одређено време или у закуп,
 - додела средстава за побољшање услова становања,
 - куповина грађевинског материјала за започету изградњу непокретности,
 - куповина сеоских кућа.

Током последње две деценије на различите начине је решено преко 10.500 стамбених проблема избеглих и расељених лица. Стамбени проблеми су решавани кроз изградњу станова, помоћ у материјалу за завршетак или адаптацију старих кућа, откуп кућа са окућницом и изградњу монтажних кућа.

- *Национална корпорација за осигурање стамбених кредита* осигурава банкарске кредите физичким лицима за куповину, изградњу или адаптацију некретнина обезбеђених хипотеком.

НАЈВАЖНИЈИ ИЗАЗОВИ

Доношење националне стамбене политике. Посебан изазов у наредном периоду је прецизно формулисање Стратегије социјалног становања, уз прецизирање одговорности и процедура за њено спровођење, укључујући и унапређење координације и синхронизацију активности различитих актера. Такође, неопходно је увођење индикатора који би омогућили праћење социјалне искључености на пољу становања.

Осигурање финансијских средстава за програме којима би се решавали стамбени проблеми Рома. У сфери социјалног становања посебна пажња би требало да се посвети решавању стамбених проблема ромске популације, укључујући расељавање нехигијенских насеља, регулисање имовинског и правног статуса појединих ромских насеља, побољшање инфраструктуре и опремљености насеља, помоћ за самоградњу кроз доделу грађевинског материјала и веће укључивање самих Рома у програме социјалног становања. Сарадња са невладиним сектором и ромским организацијама би значајно допринела унапређењу у овој области.

Доношење јасног плана за решавање питања избеглица и расељених лица смештених у колективним центрима. У колективним центрима у Србији махом су остали најугроженији, као што су стара и болесна лица и особе са инвалидитетом. Њихово затварање отуда не може да се спроведе без сарадње са институцијама социјалне заштите, уз јасно установљену динамику и прецизне индивидуалне планове заштите. У овај процес би било неопходно укључити и непризнате колективне центре.

СТАНОВАЊЕ

НА ЛОКАЛНОМ
НИВОУ

Надлежности на нивоу локалних заједница у области становања обухватају стварање услова за успостављање стратешких, институционалних и финансијских инструмената за развој система становања и социјалног становања. У пракси то значи да на локалном нивоу треба да се донесу стамбене стратегије са планираним програмима, да се успоставе локалне стамбене агенције и друге непрофитне организације, да се дефинишу модели за суфинансирање стамбених програма и мерила на основу којих се врши селекција кандидата за остваривање стамбених права.

НАДЛЕЖНОСТИ, МЕРЕ И ПРОГРАМИ У ЛОКАЛНОЈ ЗАЈЕДНИЦИ

Сагледавање стања и услова становања најугроженијег становништва је једна од важних обавеза локалних самоуправа у циљу дугорочнијег планирања и решавања стамбених проблема.

Повећање доступности

Ово подразумева:

- учешће и развој програма социјалног становања за избегла и расељена лица;

До сада је у 50 општина кроз различите програме подигнуто око 1.190 станова у којима се настанило око 3.000 избеглица и расељених лица. Планирана је изградња додатних 290 станова за ову популацију. У току су припреме за програм којим ће се обезбедити 300 станова који ће по повољним условима бити продавани избеглицима, расељеним лицима и у мањој мери и домицилном становништву. У Војводини је откупљено 214 сеоских кућа за намене смештаја избеглица и расељених лица и додељено је 399 пакета грађевинског материјала.

- учешће општина на чијој територији има колективних центара у програмима алтернативног смештаја за избегла и расељена лица, као што су на пример развој хранитељства, смештај у напуштеним сеоским домаћинствима, обезбеђење пакета грађевинског материјала, монтажне куће, итд.,

У 37 општина и градова где постоје колективни центри, са корисницима и локалним самоуправама су направљени планови алтернативног смештаја за избеглице и расељена лица, уз подршку Комесаријата за избеглице и Високог комесаријата за избеглице Уједињених нација.

- расељавање нехигијенских насеља.

Унапређење квалитета становања

Ово подразумева:

- доношење стратегија и планова за решавање стамбених проблема, са посебним освртом на угрожене групе становништва;

Осам градова у Србији је израдило локалне стамбене стратегије где је посебна пажња посвећена стамбеним проблемима Рома и избеглих и расељених лица. Динамика реализација посебних мера је дефинисана акционим плановама, а неке од општина дају субвенције за струју и услуге становања.

- унапређење услова становања у ромским насељима, првенствено хигијенских услова, изградња и побољшање инфраструктуре, изградња улица, додела грађевинског материјала за самоградњу, итд.;
- доношење критеријума за програме становања, субвенционисаног становања и социјалног становања.

У 12 градова и општина предвиђена је реализација пројекта за израду планова социјалног становања за ниско и средње доходна домаћинства, у складу са Законом о социјалном становању. Осам градова у Србији је у оквиру својих Стратегија о становању предвидело мере за решавање проблема социјално угроженог становништва. Београд је изградио 237

станова који су дати на коришћење социјално угроженим лицима, у току је конкурс за 80 станова, а планирана је изградња још 399 станова.

- праћење стања стамбених услова у којима грађани живе, са посебним освртом на угрожене групе.

Повећање ефикасности

Ово подразумева:

- оснивање и подршка функционисању локалним стамбеним агенцијама и организацијама;

У осам општина су основане локалне стамбене агенције да би се лакше управљало стамбеним програмима, стамбеним фондом и изградњом стамбених јединица.

ЉУДСКА ПРАВА И ДРУШТВЕНА ПАРТИЦИПАЦИЈА

СТАЊЕ – ЧИЊЕНИЦЕ И ОСНОВНИ ПОДАЦИ

Људска права

- Угрожене и осетљиве групе становништва, као што су сиромашне особе, особе са инвалидитетом, старија лица, Роми, националне мањине, избегла и расељена лица, особе лишене слободе и сл. имају потешкоћа у остваривању својих законом гарантованих људских права.
- Ромска популација је и даље у веома неповољном положају. Процена је да у Србији тренутно има најмање 2.000 *правно невидљивих лица* без личних докумената углавном ромске националности тако да не могу да остварују своја законом гарантована права. У 2009. и 2010. години око 17.000 лица регистровано у матичним књигама, укључујући и накнадни упис деце. Повратници у процесу реадмисије (око 1.000 лица годишње) наилазе на бројне административне потешкоће у прибављању личних исправа.
- Постојећи нормативни оквир заштите особа са менталним поремећајима није задовољавајући, иако је усвојена Стратегија развоја менталног здравља. Паралелно са реализацијом новог закона у овој области, планира се и трансформација институција у којима је смештено око 3.750 душевно оболелих особа и лица ометених у развоју.
- Унапређена је заштита деце од злостављања и занемаривања кроз заједничко деловање полиције, социјалних, здравствених, образовних и правосудних институција иако међусекторска сарадња у овој области још увек није на задовољавајућем нивоу.
- И даље је изражена дискриминација лица која живе са ХИВ-ом/сидом, упркос бројним програмима Министарства здравља и међународних организација.
- Сексуалне мањине су и даље веома дискриминисане.
- У затворима још увек има случајева кршења забране нечовечног и понижавајућег поступања, а изразито лоши услови смештаја особа лишених слободе су окарактерисани као нехумани и понижавајући – максимални капацитет затвора у Србији је 9.600 људи, а осуђеника је више од 11.000. Започет је процес хуманизације казнене праксе.
- Недовољна је заштита представника невладиних организација које заступају људска права – препознатих као *бранитеља људских права*, припадника мировног покрета и новинара.

- Залагањем и активностима Повереника за информације од јавног значаја и заштиту података личности, унапређен је слободан приступ информацијама, а спровођење Закона о слободном приступу информацијама се унапређује иако није потпуно задовољавајуће.

Друштвена партиципација

- Јавни дијалог и укључивање грађана и организација цивилног друштва у процес доношења одлука и креирања јавних политика још увек није задовољавајући. Ни локалне власти нису довољно укључене у процес доношења одлука, посебно приликом припреме нових и измена закона који имају утицаја на локални ниво. Потребно је такође унапредити и друштвену партиципацију националних мањина.
- Веома је низак ниво политичке партиципације/учешћа Рома.
- Побољшана је ситуација националних мањина иако и даље постоје ограничења за обезбеђење употребе мањинских језика у званичним институцијама, пре свега у управи и судству.
- Национални савети националних мањина требало би да допринесу бољој политичкој заступљености националних мањина, као и унапређењу права у области културе, образовања и информисања на језику националних мањина, но састав и легитимитет ових тела није сасвим у складу са прописима. Процес избора за националне савете у 2010. години пратиле су неправилности у бирачким списковима.

МЕРЕ И ПРОГРАМИ 2008–2010.

Људска права

- Припрема се ревизија Националне стратегије за решавање питања избеглих и интерно расељених лица, са нагласком на побољшање положаја интерно расељене ромске популације.

Успешно је реализован програм којим су се сагледала решења на нивоу државе за пружање делотворних и одрживих одговора на потребе избеглих и интерно расељених лица, укључујући и питање реадмисије.

- Планиране су и реализују се разноврсне активности и низ програма за побољшање положаја Рома у периоду 2008–2009 године, када је Србија председавала декадом Рома.
- Акционим планом везано за накнадни упис у матичне књиге дефинисани су кораци и активности чија реализација треба да допринесе побољшању стања, а израђен је и модел Закона о правном субјективитету којим се многе досадашње процедуре поједностављују.

Тестирани су модели за бесплатну правну помоћ у општинама, а припремљена је и Стратегија развоја система бесплатне правне помоћи. Очекује се и доношење закона о бесплатној правној помоћи.

- Припремљен је Нацрт закона о заштити права особа са менталним поремећајима на основу Стратегије развоја заштите менталног здравља.
- Усвојена је Стратегија за превенцију и заштиту деце од насиља, а у припреми је Модел националне стратегије за превенцију и заштиту деце од трговине и искоришћавања деце у порнографији и проституцији.

Реализује се регионални пројекат који је усмерен на борбу против сексуалне злоупотребе и искоришћавања деце преко информационих и комуникационих технологија.

- Изабран је Повереник за заштиту равноправности, а пратећа стручна служба је још у фази успостављања. Овај институт ће бити самостални државни орган, независан у обављању послова која су му у надлежности.

Министарство рада и социјалне политике спроводи пројекат којим треба да се ојача капацитет Управе за родну равноправност, али и капацитети установа и институција које се баве заштитом жртава злостављања и насиља.

- Реализују се програми којима се подржава подизање институционалних капацитета на националном и локалном нивоу за остваривање и унапређење заштите људских и мањинских права.

Један од програма је директно усмерен на владавину права и промовисање правосуђа уз унапређење стручних квалификација судија, тужилаца и осталих професионалаца запослених у правосуђу.

- Заштитник грађана је успоставио механизам за праћење и надгледање установа у којима су смештена лица лишена слободе, у циљу превенције и спречавања нехуманих, сурових и понижавајућих поступака у затворима. Такође се реализује и низ пројеката који би требало да унапреде рад овог института.
- Избором савета националних мањина, доприноси се бољем остваривању права мањина у домену културе, образовања, социјалне инклузије, као и информисања на језику националних мањина, а повећан је и ниво политичког учешћа националних мањина.

Друштвена партиципација

- Влада је основала Канцеларију за сарадњу са цивилним друштвом која је започела са радом 2011. године, па се очекује унапређење комуникације и сарадње са невладиним организацијама, посебно у области људских права и друштвеног учешћа.
- Унапређење рада Народне скупштине кроз јавна слушања и унапређење компетенција о правима деце је препознато као пример добре праксе у Међупарламентарниј унији.
- У Народној скупштини је успостављен Одбор за права детета ради анализе закона са аспекта права детета и провере усклађености закона са међународним стандардима и конвенцијама.
- Кроз покрајински Фонд за развој непрофитног сектора подржано је 65 организација цивилног друштва са 13.500.000 динара у 2008. години, док у 2009. и 2010. години није било опредељених средстава за активности цивилног друштва.

НАЈВАЖНИЈИ ИЗАЗОВИ

Унапређење нормативног и стратешког оквира заштите људских и мањинских права је и даље приоритет. Један од неопходних услова за унапређење заштите људских и мањинских права је стална едукација о поштовању ових права на свим нивоима, као и подизање свести грађана о дискриминацији и механизмима за њено сузбијање. Увођењем специфичних индикатора за праћење и анализу стања допринеће се унапређењу положаја мањина, социјално угрожених, дискриминисаних, маргинализованих и правно невидљивих група. Подршка независним телима, као што су савети националних мањина или бранитељи људских права, јесте важна за даље унапређење заштите и остваривање људских и мањинских права.

Ефикасније деловање полиције и правосудних институција је кључно за побољшање у области заштите људских права. Даље реформе у секторима полиције и правосудја су изузетно значајне за напредак Србије у многим сферама, али и да би случајеви кршења и људских и мањинских права, дискриминације, изражавања нетрпељивости и мржње према било којој групи становништва били правовремено процесуирани и решавани. Самим тим би и полиција и правосудје били перципирани као први у низу заштитника права грађана.

Реформе затворског система су такође један од важних предуслова за европске интеграције. Поред адекватних услова за смештај лица лишених слободе, неопходно је и успостављање механизма за праћење и надзор над поступањем у затворским установама.

НАДЛЕЖНОСТИ, МЕРЕ И ПРОГРАМИ

НА ЛОКАЛНОМ НИВОУ

Улога локалних заједница у обезбеђивању заштите људских и мањинских права, као и повећање друштвене партиципације угрожених, дискриминисаних и маргинализованих група, јесте првенствено у стварању услова и механизма којима би се заштитила права грађана.

Ово подразумева:

- иницирање израде акционих планова за решавање проблема избеглица и расељених лица;

.....
У процес обуке и израде акционих планова укључиле су се 142 општине. У 102 општине и града усвојени су акциони планови за економско осамостаљивање и интеграцију, укључујући и стамбено збрињавање избеглих и расељених лица. Реализацијом активности из локалних акционих планова збринуто је око 5.500 породица избеглих и расељених лица.
.....

- омогућавање сразмерне заступљености националних мањина у општинским скупштинама;
- оснивање савета за међунационалне односе у национално мешовитим општинама;
- обезбеђење бесплатне правне помоћи грађанима;

Бесплатна правна помоћ тренутно се пружа у 57 општина, док у 16 општина постоји други вид ове услуге, али не у оквиру локалне самоуправе.

- обезбеђење уписа деце ромске националности у матичне књиге рођених;

Развијен је модел по коме је реализован упис ромске деце у матичне књиге у 19 општина.

- постављање општинског координатора за ромска питања, укључујући и решавање питања такозваних *правно невидљивих лица* којих је највише међу овом популацијом;
- промовисање остваривања људских права особа са инвалидитетом, Рома, старих лица, сиромашних особа, жена, деце, припадника сексуалних мањина, особа које живе са ХИВ-ом, особа лишених слободе, итд.;
- обезбеђење слободног приступа информацијама – наименовање овлашћеног лица у локалној самоуправи да одговара на захтеве везано за слободан приступ информацијама;

Коалиција за слободу приступа информацијама делује на локалном нивоу, а Комитет правника за људска права је успоставио Услугне центре у Београду, Нишу и Новом Саду.

- сарадња са невладиним организацијама на различитим аспектима људских права и финансирање пројеката који подижу ниво заштите људских права

**Кабинет потпредседника Владе за европске интеграције
Тим за социјално укључивање и смањење сиромаштва**

Булевар Михајла Пупина 2, Палата Србије

11070 Београд, Србија

Тел: +381 11 311 4605; 311 4798; 213 7915

Факс: +381 11 213 9754

e-mail: sipru@gov.rs

www.inkluzija.gov.rs

